

Svet
Evropske unije

Bruselj, 9. november 2023
(OR. en)

15180/23

ELARG 78
COWEB 136

SPREMNI DOPIS

Pošiljatelj: za generalno sekretarko Evropske komisije:
direktorica Martine DEPREZ

Datum prejema: 9. november 2023

Prejemnik: Thérèse BLANCHET, generalna sekretarka Sveta Evropske unije

Št. dok. Kom.: COM(2023) 691 final

Zadeva: SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU,
EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU
REGIJ
Novi načrt za rast za Zahodni Balkan

Delegacije prejmejo priloženi dokument COM(2023) 691 final.

Priloga: COM(2023) 691 final

Bruselj, 8.11.2023
COM(2023) 691 final

**SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU
EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

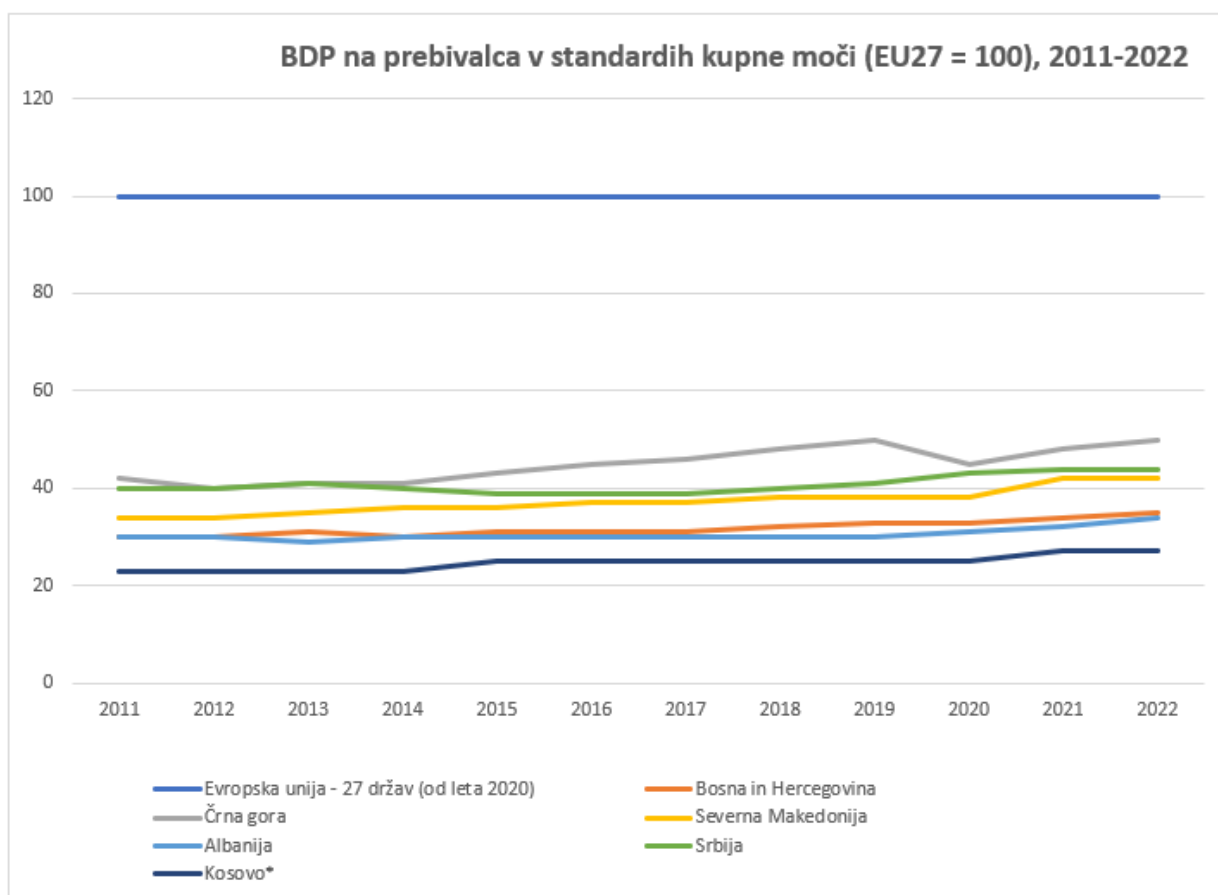
Novi načrt za rast za Zahodni Balkan

UVOD

Evropska komisija je trdno prepričana, da širitev ostaja ključna politika Evropske unije in da je polnopravno članstvo v EU za Zahodni Balkan v samem političnem, varnostnem in gospodarskem interesu Unije.

Ruska vojna agresija proti Ukrajini je ponovno pokazala, da so potrebne odločne geostrateške naložbe v stabilno, močno in združeno Evropo. Vojna je močno vplivala na naše partnerice z Zahodnega Balkana, saj je dodatno obremenila njihova gospodarstva in družbe ter ogrozila njihovo stabilnost. Zato je danes nujno, da te države približamo EU in pospešimo njihov pristopni proces, ki temelji na reformah, povezanih z EU. Večina državljanov Zahodnega Balkana podpira pridružitve svoje države Evropski uniji¹. V zvezi s tem bo novi načrt za rast za Zahodni Balkan omogočil še večjo prepoznavnost in ozaveščenost o podpori, ki jo EU namenja regiji, s čimer se bo okrepilo sodelovanje z lokalnim prebivalstvom.

Gospodarska konvergenca je bistven element pri približevanju držav Zahodnega Balkana EU. Trenutno se raven in hitrost zblíževanja med partnericami z Zahodnega Balkana in EU ne zvišujeta dovolj hitro² – niti kar zadeva reformne procese niti v smislu socialno-ekonomske konvergence –, kar ovira njihov napredek na poti k EU. Zato je treba pospešiti in spodbuditi priprave držav Zahodnega Balkana na članstvo v EU, in sicer tako, da še pred pristopom izkoristijo prednosti članstva, zlasti tiste, ki jih lahko državljani teh držav občutijo neposredno. Cilj bi moral biti, da se partnericam omogoči krepitev reform in naložb, da bi znatno pospešile širitveni proces in rast svojih gospodarstev.

* To poimenovanje ne posega v stališča o statusu ter je v skladu z RVSN 1244/1999 in mnenjem Meddržavnega sodišča o razglasitvi neodvisnosti Kosova.

¹ Standardni Eurobarometer 99 – pomlad 2023.

² Eurostat in Svetovna banka.

V ta namen Komisija predlaga **nov načrt za rast za Zahodni Balkan**, ki temelji na štirih stebrih, katerih cilji so:

- 1) **krepitev gospodarskega povezovanja z enotnim trgom Evropske unije**, pod pogojem, da se Zahodni Balkan uskladi s pravili enotnega trga ter da se v skladu s skupnim regionalnim trgom ustrezni sektorji in območja hkrati odprejo vsem sosednjim državam;
- 2) **spodbujanje gospodarskega povezovanja na Zahodnem Balkanu prek skupnega regionalnega trga**³ na podlagi pravil in standardov EU, kar bi lahko omogočilo 10-odstotno rast⁴ njihovih gospodarstev;
- 3) **pospešitev temeljnih reform**, tudi na področju temeljnih prvin⁵, v podporo Zahodnemu Balkanu na poti k članstvu v EU, izboljšanja trajnostne gospodarske rasti, tudi s privabljanjem tujih naložb, in krepitev regionalne stabilnosti;
- 4) **povečanje finančne pomoči za podporo reformam prek instrumenta za reforme in rast za Zahodni Balkan**, tj. novega instrumenta v vrednosti 6 milijard EUR v obliki nepovratne podpore in podpore v obliki posojil, pri čemer je plačilo pogojeno s tem, da partnerice z Zahodnega Balkana izvedejo temeljne reforme, še posebej določene socialno-ekonomske reforme.⁶

Gospodarska konvergenca je velika korist članstva v EU. V preteklosti se je jasno pokazalo, da ima povezovanje z enotnim trgom EU v povezavi s kohezijsko politiko EU pozitiven učinek na BDP in dohodke države. Za to so potrebne naložbe v posodobitev gospodarstev, pa tudi v infrastrukturo, za kar je potrebna dodatna finančna pomoč. Hkrati so temeljne reforme, vključno s tistimi za krepitev pravne države in temeljnih pravic, nujne za izkoriščanje koristi povezovanja in vzpostavitev ugodnega okolja za privabljanje zasebnih naložb ter za trajnostno gospodarsko rast ob hkratnem zmanjševanju emisij. Z oblikovanjem sodobnega, dinamičnega in razogljičenega gospodarstva z boljšimi zaposlitvenimi možnostmi bodo imeli državljani tudi manj razlogov za izseljevanje.

Ta novi načrt rasti temelji na obstoječi metodologiji širitve⁷ in uvaja sveženj ukrepov, ki se med seboj dopolnjujejo in vzajemno krepijo potencialne koristi. Prav tako zagotavlja več spodbud in koristi integracije pred pristopom k EU, s čimer naj bi pospešil pristopna pogajanja. Da bi državam, ki se pripravljajo na pristop, zagotovili enake konkurenčne pogoje, načrt državam Zahodnega Balkana zagotavlja dodatne priložnosti poleg tistih, ki so jim že na voljo v okviru obstoječih stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov. Širitev je nujno treba pospešiti, resnične spremembe izvajanja načrta za rast pa bi morale biti vidne že naslednje leto.

Načrt za rast ne posega v tekoče pristopne procese in posebne pogoje, opredeljene v tem okviru, zlasti kar zadeva temeljne pravice. Načrt bo kljub temu prispeval k procesu, ker bo spodbudil države, naj pospešijo sprejemanje in izvajanje pravnega reda EU. Poleg tega načrt namenja posebno pozornost

³ Skupni regionalni trg je pobuda, o kateri so se voditelji šestih držav Zahodnega Balkana v okviru berlinskega procesa dogovorili na vrhu v Sofiji leta 2020. Namen skupnega regionalnega trga in z njim povezanega akcijskega načrta je v regijo uvesti štiri svoboščine prostega pretoka (blaga, storitev, kapitala in delavcev).

⁴ Gomez Ortiz Maria Del Mar; Zarate Vasquez, Roman David; Taglioni, Daria. *The Economic Effects of Market Integration in the Western Balkans (v angleščini; Gospodarski učinki povezovanja trgov v državah Zahodnega Balkana)*. Policy Research working paper; no. WPS 10491 Washington, D.C. : World Bank Group: http://documents.worldbank.org/curated/en/099544006202322289/IDU062c50b5106fe8046d1080530898bb_e45d6fa.

⁵ V skladu s sporočilom Okrepitev pristopnega procesa – verodostojna perspektiva EU za Zahodni Balkan (COM(2020) 57) področje temeljnih prvin vključuje: poglavje 23 – Sodstvo in temeljne pravice; poglavje 24 – Pravica, svoboda in varnost, gospodarska merila, delovanje demokratičnih institucij, reforma javne uprave; poglavje 5 – Javna naročila; poglavje 18 – Statistika in poglavje 32 – Finančni nadzor.

⁶ Komisija je v svojem predlogu za vmesno revizijo večletnega finančnega okvira za obdobje 2021–2027 (COM(2023) 337 final) predlagala dodatni 2 milijardi EUR za Zahodni Balkan. Štiri milijarde EUR bi bilo zagotovljenih v obliki ugodnih posojil.

⁷ COM (2020) 57 final.

povezovanju v regiji Zahodnega Balkana, da bi države spodbudil, naj se osredotočijo na skupno prihodnost kot članice EU in rešijo izzive na dvostranski ravni, ki regiji na žalost jemljejo preveč energije in jo zavirajo.

1) Krepitev gospodarskega povezovanja z enotnim trgom Evropske unije

Povezovanje z enotnim trgom EU je bilo glavno gonilo gospodarske rasti za vse države, ki so se pridružile EU. Državam, ki so na poti k članstvu v EU, bi tesnejše povezovanje z enotnim trgom EU prineslo koristi, ki bi jih lahko neposredno občutili njihovi državljani.

Ključni namen načrta za rast je državam Zahodnega Balkana zagotoviti več priložnosti za tesnejše povezovanje z enotnim trgom EU. Cilj je približati gospodarstva enotnemu trgu, ko bo dosežena potrebna raven pripravljenosti.

Komisija je v okviru tega načrta za rast opredelila sedem začetnih prednostnih področij, ki bi jih EU lahko ponudila državam Zahodnega Balkana. Takšno povezovanje bi regiji prineslo znatne gospodarske koristi in državam, ki se pripravljajo na pristop, zagotovilo enake konkurenčne pogoje.

Nujen predpogoj za tesnejše povezovanje z enotnim trgom je dokončanje dela, h kateremu se je šest partneric zavezalo v okviru skupnega regionalnega trga. Ponudba v okviru sedmih prednostnih področij temelji na dosežkih in je pogojena s predhodno uskladitvijo s pravnim redom EU na vsakem specifičnem področju, vključno z vzpostavitvijo potrebne infrastrukture in delujočih institucij. Nobena posamezna država partnerica z Zahodnega Balkana preostalim petim ne sme blokirati dostopa do enotnega trga EU.

Ti prednostni ukrepi se lahko izvajajo z uporabo obstoječe pravne podlage stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, s ciljno usmerjenimi dopolnilnimi sporazumi ali po potrebi s spremembo obstoječih pogodb o energetski skupnosti in prometni skupnosti.

Ponudba za Zahodni Balkan⁸: Sedem prednostnih ukrepov za vključevanje v enotni trg EU

1. Prosti pretok blaga:

- (i) *sporazumi o ugotavljanju skladnosti* za odprtje enotnega trga za blago, proizvedeno na Zahodnem Balkanu, po uskladitvi z ustreznim horizontalnim pravnim redom EU o izdelkih;
 - (ii) *izboljššan sporazum o carinskem in davčnem sodelovanju* za poenostavitev carinskih postopkov in skrajšanje čakalnih dob na mejah z ukrepi, vključno s predhodno izmenjavo informacij, vzajemnim priznavanjem pooblaščenih gospodarskih subjektov na podlagi dosežkov, ter tesnejšim sodelovanjem pri razvoju nacionalnih enotnih okenc in hitrejšim izvajanjem pravnega reda na področju posrednega obdavčenja;
 - (iii) *sodelovanje vseh partneric z Zahodnega Balkana v Konvenciji o skupnem tranzitu.*
- (i) ti sporazumi morajo temeljiti na obstoječih določbah v stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumih; (ii) ti sporazumi bi dopolnili stabilizacijsko-pridružitvene sporazume in bi se navezali na obstoječe delo v okviru skupnega regionalnega trga, na katerem se partnerice z Zahodnega Balkana med seboj povezujejo v skladu s pravili EU; (iii) zato se zahteva pridružitev obstoječi konvenciji. Od partneric z Zahodnega Balkana se pričakuje, da podprejo tudi druge prošnje za pristop h Konvenciji iz regije.

⁸ Za izvajanje prednostnih ukrepov in drugih predlogov iz sporočila se bodo uporabljali ustrezni postopki iz Pogodbe o delovanju Evropske unije.

2. Prosti pretok storitev in delavcev:

- (i) za storitve, povezane z *e-trgovino*, vključno s *storitvami dostave paketov*⁹, *turističnimi storitvami* in drugimi dejavnostmi, za katere je bil dosežen dogovor na skupnem regionalnem trgu;
- (ii) *priznavanje spretnosti in kvalifikacij* med EU in Zahodnim Balkanom, vključno s poklicnimi kvalifikacijami. To bo temeljilo na štirih novih sporazumih o mobilnosti, sklenjenih v okviru skupnega regionalnega trga¹⁰ z okrepljenim sodelovanjem, izmenjavo informacij in uporabo orodij za preglednost, kot je evropsko ogrodje kvalifikacij (EOK), da se omogoči hitrejša in učinkovitejša priznavanje spretnosti in kvalifikacij. To predvsem vključuje spodbujanje, da bodo države članice v zvezi z državami Zahodnega Balkana učinkovito izvajale priporočila Komisije o priznavanju kvalifikacij državljanov tretjih držav¹¹.

Kar zadeva točko (i), bi se uporabljale obstoječe pravne podlage stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, ko bodo izpolnjeni pogoji, ki temeljijo na dosežkih, vključno z uskladitvijo in izvajanjem ustreznega pravnega reda EU.

3. Dostop do enotnega območja plačil v eurih (SEPA):

Zmanjšanje stroškov čezmejnih plačil v korist potrošnikov in podjetij bo spodbudilo čezmejno trgovino. V okviru dela v okviru skupnega regionalnega trga države Zahodnega Balkana skupaj sprejmejo nacionalno zakonodajo, ki jo Evropski svet za plačila zahteva za sodelovanje v območju SEPA. Evropska komisija bo **še naprej podpirala države Zahodnega Balkana** pri usklajevanju z ustrežno zakonodajo EU in jim pomagala pri pripravi vlog za pridružitvev območju SEPA.

4. Olajševanje cestnega prometa:

- (i) podpora državam Zahodnega Balkana pri povezovanju cestnega prometa v regiji na podlagi sprejetja ustreznega pravnega reda EU;
- (ii) hkrati s tem bodo potekala prizadevanja, da se partnericam z Zahodnega Balkana odobri dostop do ustreznih informacijskih sistemov EU (IMI, ERRU) in da se razmisli o nadaljnjem olajšanju cestnega prometa na dvostranski ravni z ločenim sporazumom, ki bi dopolnjeval stabilizacijsko-pridružitveni sporazum.

Oba ukrepa bi morala pospešiti sprejetje pravnega reda EU na področju cestnega prometa, zagotoviti znatne gospodarske koristi in postopoma privedi do nadaljnjega povezovanja na področju cestnega prometa.

5. Povezovanje in razogljichenje energetskega trgov:

Ta ukrep bo nadgrajeval obstoječa prizadevanja v okviru energetske skupnosti za povezovanje regionalnega trga z električno energijo s trgov EU in hkrati omogočil povezovanje drugih energetskega trgov. Pri tem se bo upoštevala potreba, da se določi cena ogljika, ki bo enakovredna ceni ogljika v sistemu EU za trgovanje z emisijami, ali uporabi mehanizem za ogljično

⁹ Na podlagi obstoječe pobude za storitve dostave paketov v okviru Srednjeevropskega sporazuma o prosti trgovini in v skladu z Uredbo (EU) 2018/644 o storitvah čezmejne dostave paketov.

¹⁰ Priznavanje poklicnih kvalifikacij zdravnikov, zobozdravnikov in arhitektov v okviru sporazuma CEFTA; priznavanje visokošolskih kvalifikacij; vzajemno priznavanje poklicnih kvalifikacij za medicinske sestre, veterinarje, farmacevte in babice; prosto gibanje z osebnimi izkaznicami na Zahodnem Balkanu.

¹¹ Sprejetje je predvideno za 15. november 2023.

prilagoditev na mejah, s čimer bi se omogočilo nadaljnje spajanje trgov za električno energijo od leta 2030 naprej.

To bo doseženo z izvajanjem obstoječe Pogodbe o energetske skupnosti.

6. Enotni digitalni trg:

- (i) razširitev pokritosti s *sedanjim prostovoljnim sporazumom o gostovanju* med telekomunikacijskimi operaterji¹²; to bi bil vmesni korak, dokler se ne uveljavi točka (ii);
- (ii) zagotovitev pravne varnosti uporabnikom in operaterjem, ki si prizadevajo za dolgoročni dogovor o gostovanju, da bi države Zahodnega Balkana vključili v območje „gostovanje kot doma“ v EU, pri čemer bi se v celoti spoštovale mednarodne trgovinske zaveze Evropske unije;
- (iii) vključitev držav Zahodnega Balkana v pravila EU za odpravo neupravičenega *geografskega blokiranja* in drugih oblik diskriminacije na podlagi državljanstva, prebivališča ali sedeža ustanovitve uporabnikov;
- (iv) vključitev držav iz regije v *storitve zaupanja EU*, ko bodo svoje nacionalne zakonodaje uskladile z elektronsko identifikacijo, avtentikacijo in storitvami zaupanja (eIDAS); vmesni korak bo uvedba regionalne denarnice za digitalno identiteto („balkanska denarnica za digitalno identiteto“), ki bo usklajena z evropsko denarnico in ki bo temeljila na popolnoma enakih tehničnih specifikacijah;
- (v) krepitev *povezav na področju kibernetске varnosti*, in sicer tako, da se državam Zahodnega Balkana omogoči pridružitvev stebru kibernetске varnosti v okviru programa za digitalno Evropo, pri čemer bi bil prvi korak dostop do rezerve za kibernetско varnost v okviru akta EU o kibernetски solidarnosti¹³; spodbujanje celovitega izvajanja nabora orodij EU za kibernetско varnost omrežij 5G v vseh partnericah z Zahodnega Balkana;
- (vi) okrepitev čezmejne *interoperabilnosti* z nacionalnimi okviri interoperabilnosti, ki so v celoti usklajeni z evropskim okvirom interoperabilnosti, kot podlaga za interoperabilne digitalne javne storitve, osredotočene na človeka.

Točka (i) temelji na obstoječih prostovoljnih dogovorih, medtem ko bi bilo treba za točke (ii) do (iv) najti izvedljivo pravno rešitev (npr. s spremembo stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov); za točko (v) bo potrebna sprememba obstoječega pridružitvenega sporazuma k programu za digitalno Evropo.

7. Vključevanje v industrijske dobavne verige:

- (i) razvoj strateških partnerstev za vrednostne verige trajnostnih surovin, potem ko se opredelijo konkretni skupni industrijski projekti;
- (ii) razvoj strateških partnerstev za zanesljivost preskrbe s kritičnimi zdravili.

Razvoj strateških partnerstev na področju vrednostnih verig trajnostnih surovin bo temeljil na: opredelitvi in izvajanju skupnih projektov na področju trajnostnih surovin in baterij, ki zajemajo vse faze zadevnih vrednostnih verig, tj. raziskovanje, pridobivanje, predelavo/proizvodnjo in recikliranje, zagotavljanju podpore podjetjem/organizacijam z Zahodnega Balkana pri pridruževanju zavezništvu EU za surovine in zavezništvu EU za baterije¹⁴, kakor tudi na tesnejšem sodelovanju na področju raziskav in inovacij ter krejitvi zmogljivosti, npr. tako da se državam Zahodnega Balkana omogoči dostop do akademije spretnosti evropskega zavezništva

¹² <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-12/eu-wb-roaming-declaration.pdf>

¹³ Akt o kibernetски solidarnosti je predlog Komisije, ki ga zakonodajalca še nista sprejela.

¹⁴ Zavezništvi koordinirata dve skupnosti znanja in inovacij (SZI) Evropskega inštituta za inovacije in tehnologijo (EIT).

za baterije in akademije za surovine; (iii) razširitev mednarodnih strateških partnerstev EU za proizvodnjo kritičnih zdravil in aktivnih farmacevtskih sestavin.

Ta prednostna področja so odraz posvetovanj z deležniki iz regije¹⁵ in so neposredno povezana s tekočim delom na področju izvajanja skupnega regionalnega trga.

Komisija namerava predlagati spremembe stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov z namenom uvedbe mehanizma, ki bi organom, ustanovljenim na podlagi stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, omogočil, da razširijo pravice in obveznosti, ki izhajajo iz pravnega reda EU, na Zahodni Balkan, ko bodo za to izpolnjeni pogoji. Mehanizem bi tem institucijam v okviru stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov omogočil, da na posebnih področjih sprejmejo priloge s seznamom predpisov v zvezi z enotnim trgom („pravni red“), ki bi se prenesli v nacionalno zakonodajo, kakor tudi pravila o spremljanju. Ko Komisija ugotovi, da je dosežena usklajenost s pravnim redom in da se pravila učinkovito izvajajo – ter da enaki konkurenčni pogoji na enotnem trgu EU niso znatno ogroženi (da denimo obstaja zadostna stopnja nadzora na področju protimonopolne politike, združitvev in državne pomoči, kadar je to primerno) –, bi lahko institucije, ustanovljene na podlagi stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov, sprejele odločitve o odobritvi vzajemne obravnave na notranjem trgu na zadevnem področju. Poleg dostopa do enotnega trga bi tako sprejetje in izvajanje pravnega reda pozitivno vplivalo tudi na pristopni proces.

Ta pristop bi stabilizacijsko-pridružitvenim sporazumom omogočil postopno razširitev na posamezna področja pravnega reda, zlasti tista v zvezi z enotnim trgom, kot so sanitarni in fitosanitarni ukrepi ter pravice intelektualne lastnine. Kar zadeva sektorje, ki jih je treba vključiti, bi morali dati prednost področjem, na katerih so bili v okviru skupnega regionalnega trga sprejeti konkretni ukrepi.

Poleg tega Evropska komisija predlaga vrsto dopolnilnih ukrepov, s katerimi bi neposredno podprla sedem prednostnih ukrepov in izkoristila njihov celoten potencial.

Vse države Zahodnega Balkana bi morale polno sodelovati vsaj v relevantnih programih EU, zlasti v programu za enotni trg, programih Carina in Fiscalis, programu za digitalno Evropo in programu Obzorje Evropa (vključno s preučitvijo možnosti, da se misije za podnebno nevtralna in pametna mesta ter misije za obnovo naših oceanov in voda razširijo tudi na države Zahodnega Balkana). Spodbujala se bo čim večja udeležba v strokovnih skupinah pod vodstvom Komisije v skladu s pravili EU, saj so te skupine pomembne za pridobivanje praktičnega znanja o učinkovitem izvajanju pravnega reda. Ukrepi, predvideni v sporočilu Komisije o krepitvi evropskega upravnega prostora (ComPAct), bi lahko pomagali državam Zahodnega Balkana, da vzpostavijo boljše javne uprave.

Krepitev infrastrukturnih povezav z EU bo spodbudila potencial nadaljnjega vključevanja Zahodnega Balkana v najpomembnejše dele enotnega trga. EU je iz naložbenega okvira za Zahodni Balkan pripravljena okrepiti podporo za vzpostavitev infrastrukture, opredeljene v gospodarskem in naložbenem načrtu¹⁶, ki je potrebna za izvajanje strategije Global Gateway na Zahodnem Balkanu in je hkrati tesno povezana z vseevropskimi omrežji. Zato bo zelo pomembno izvajanje posameznih programov reform (več v točki 3 spodaj). Nadaljevalo se bo tudi delo v zvezi z razvojem vseevropskega prometnega omrežja (TEN-T), da bi izboljšali povezljivost med Zahodnim Balkanom in EU, podprli vključevanje na enotni trg EU in spodbujali bolj trajnosten promet.

2) Spodbujanje regionalnega gospodarskega povezovanja prek skupnega regionalnega trga

¹⁵ Posvetovanja z različnimi deležniki so potekala na politični in strokovni ravni. Z nacionalnimi upravami so potekale tehnične razprave in izvedla so se posvetovanja s podjetji iz regije v okviru naložbenega foruma šestih zahodnobalkanskih zbornic, pa tudi posvetovanja v okviru sporazuma CEFTA, Sveta za regionalno sodelovanje, Prometne skupnosti in Energetske skupnosti.

¹⁶ Gospodarski in naložbeni načrt https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1811.

Regija Zahodnega Balkana se spopada z velikimi gospodarskimi izzivi, ker zaradi majhnih, razdrobljenih trgov in obsežnega izseljevanja, ki je posledica omejenih priložnosti, ni dovolj privlačna za vlagatelje. Na vrhu berlinskega procesa leta 2020 so se države Zahodnega Balkana odločile, da bo povezovanje na regionalni ravni prek skupnega regionalnega trga eden od ključnih pristopov za reševanje teh težav.

Akcijski načrt za skupni regionalni trg¹⁷ določa obsežen program ukrepov, ki temelji na pravilih in standardih EU, namenjen pa je temu, da se na Zahodnem Balkanu uvedejo štirih svoboščine prostega pretoka/gibanja, in sicer za blago, nekatere storitve, kapital in delavce. Načrt spremljata zelena agenda ter program za digitalne tehnologije in inovacije za regijo. Čeprav se je tehnično delo že začelo, večina rezultatov še ni vidna, deloma zaradi političnih ovir pri odločanju in deloma zaradi tempa izvajanja, ki ga je treba znatno pospešiti.

Razvoj skupnega regionalnega trga je pomemben iz dveh razlogov. Prvič, ker je ključen za sprostitvev gospodarskega potenciala regije, ustvarjanje priložnosti za domača podjetja in delavce ter za krepitev privlačnosti Zahodnega Balkana za evropske vlagatelje. Po ocenah bi lahko skupni regionalni trg pripomogel k rasti gospodarstev držav v regiji za 10 %.¹⁸ Drugič, ker skupni regionalni trg temelji na sprejetju in izvajanju standardov EU.

Zato je skupni regionalni trg pomemben korak enotnemu trgu EU v številnih sektorjih in učinkuje kot instrument za doseganje napredka v pristopnih pogajanjih ob hkratnem koriščenju začetnih gospodarskih prednosti. Trdnejše gospodarsko povezovanje z EU je tesno povezano z oblikovanjem skupnega regionalnega trga. Države Zahodnega Balkana se v okviru načrta za rast **pozivajo, da se ponovno zavežejo celovitemu izvajanju akcijskega načrta za skupni regionalni trg.**

EU bo zagotovila številne možnosti za vključevanje v enotni trg EU samo, če bo regija dosegla rezultate na področju regionalnega gospodarskega povezovanja. Partnerice, ki niso v celoti zavezane skupnemu regionalnemu trgu ali ovirajo izvajanje akcijskega načrta za skupni regionalni trg, ne morejo pričakovati, da jim bo načrt za rast omogočil priložnosti za vključevanje v enotni trg (steber 1).

Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini¹⁹ je ključni mehanizem upravljanja za vodenje skupnega regionalnega trga in nadvse pomembno je, da deluje učinkovito. Zato je treba pospešiti tekoče delo, zlasti na naslednjih področjih:

- spodbujanje trgovine z širšim priznavanjem standardov in certificiranja v regiji (na podlagi pravil EU);
- blaženje negativnih učinkov netarifnih ukrepov;
- odpiranje sektorja storitev, zlasti novega področja e-trgovine in
- olajšanje prostega gibanja delavcev z vzajemnim priznavanjem visokošolskih in poklicnih kvalifikacij.

Med uspešnimi zgodbami skupnega regionalnega trga je denimo vzpostavitev zelenih voznih pasov na mejnih prehodih v regiji. Z izmenjavo carinskih podatkov pred prihodom blaga na mejne prehode se je tranzitni čas blaga močno skrajšal. Ocenjuje se, da je triurno skrajšanje čakalnih dob enakovredno znižanju tarif za 2 %²⁰. Po njihovi uspešni uvedbi v regiji so zelene vozne pasove (na kopenskih mejah) in modre pasove (na pomorskih mejah) vzpostavili tudi med regijo in nekaterimi državami članicami

¹⁷ Skupni regionalni trg https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/policy-highlights/common-regional-market_en#:~:text=The%20Common%20Regional%20Market%20action,1%25%20of%20the%20region's%20GDP.

¹⁸ Glej opombo 4.

¹⁹ Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini (CEFTA) iz leta 2006 šest držav Zahodnega Balkana in Moldavijo povezuje v regionalno trgovinsko območje z namenom liberalizacije trgovine z blagom in storitvami v regiji. Delo v okviru sporazuma CEFTA je bilo leta 2020 vključeno v akcijski načrt za kritične surovine.

²⁰ Glej opombo 4.

EU. Ta primer je dokaz, kako lahko poglobitev carinskega sodelovanja spodbudi gospodarsko dejavnost med regijo in EU.

V okviru skupnega regionalnega trga so številna delovna področja, na katerih bi napredek lahko utrl pot tesnejšemu povezovanju z enotnim trgom. Ti vključujejo sodelovanje regije v sistemih EU za varstvo potrošnikov in nadzor trga, vzajemno priznavanje visokošolskih in poklicnih kvalifikacij ter sodelovanje vseh partnerjev iz regije v Evropskem odboru za standardizacijo (CEN) in Evropskem odboru za elektrotehniko (CENELEC). V ta namen je treba vzpostaviti potrebne institucije in prakse (kot na primer z akademijo za enotni trg), da bi zagotovili popolno usklajenost nacionalnih sistemov z EU.

Kar zadeva prihodnost, **je treba pred iztekom sedanjega akcijskega načrta za skupni regionalni trg leta 2024 pripraviti ambiciozen načrt, ki bo nasledil sedanjega.** Novi akcijski načrt bi moral vključevati priložnosti v okviru načrta za rast. Biti bi moral tudi popolnoma v skladu z zeleno agendo ter programom za digitalne tehnologije in inovacije za regijo. Da bi bil skupni regionalni trg kos izzivom prihodnosti in kot priprava na mehanizem za ogljično prilagoditev na mejah, bi moral akcijski načrt vsebovati elemente, ki so nujni, da države Zahodnega Balkana dosežejo napredek pri razogljičenju.

3) Pospeševanje temeljnih reform

Izkušnje, pridobljene v prejšnjih krogov širitve, so pokazale, da tesnejše povezovanje z enotnim trgom EU in usmerjena finančna podpora ne zadostujeta za pospešitev socialno-ekonomske konvergence. Za trajnostni uspeh so potrebne celovite reforme, tudi tiste na področju temeljnih prvin. Reforme so namreč bistvenega pomena za to, da države kandidatke dosežejo napredek na poti k članstvu v EU ter da bi njihova gospodarstva prenesla konkurenčne pritiske enotnega trga in omogočila razvoj konkurenčnih in trajnostnih podjetij, ki bodo privabila zasebne naložbe. Poleg tega bo spodbujanje temeljnih reform pospešilo napredek držav v približevanju EU.

V okviru načrta za rast bo vsaka partnerica z Zahodnega Balkana pozvana, naj pripravi **program reform** na podlagi obstoječih priporočil, tudi iz letnega širitvenega svežnja, in sklepov, sprejetih v okviru ekonomskega in finančnega dialoga, v skladu s programi gospodarskih reform držav. Program reform bo pripravljen v posvetovanju s Komisijo, ki ga bo nato ocenila in sprejela.

V programu reform bo opredeljen omejen sklop prednostnih reform, razčlenjenih na kvalitativne in kvantitativne korake, ki bodo služili kot **plačilni pogoji**. Ko bo izpolnjen posamezni pogoj, se bodo sprostila sredstva v okviru novega instrumenta za reforme in rast v skladu z vnaprej določenim časovnim okvirom. Plačilni pogoji bodo **povezani s posameznimi socialno-ekonomskimi reformami** za razvoj potenciala rasti na nacionalni in regionalni ravni ter z **določenimi reformami v zvezi s temeljnimi prvinami v okviru širitvenega procesa**, vključno s pravno državo, demokracijo, spoštovanjem človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Makrofinančna stabilnost, dobro javnofinančno poslovanje, preglednost in nadzor nad proračunom so splošni pogoji za plačila, ki jih je treba izpolniti za vsakršno sprostitev sredstev. Osnovni pogoj je tudi konstruktivno sodelovanje Srbije in Kosova pri normalizaciji medsebojnih odnosov, da bi državi v celoti izpolnili vse svoje obveznosti, ki izhajajo iz sporazuma o poti k normalizaciji in njegove priloge o izvajanju ter vseh preteklih sporazumov, sklenjenih z dialogom, ter začeli pogajanja o celovitem sporazumu o normalizaciji odnosov med njima. Izplačila ne bodo odvisna od zgoraj navedenih predlaganih sprememb stabilizacijsko-pridružitvenih sporazumov (tj. od izvajanja sedmih prednostnih ukrepov).

Program reform bo ključno gonilo načrta rasti: z njegovo izvedbo bodo ustvarjeni potrebni predpogoji, da bi države lahko v celoti izkoristile prednosti enotnega trga, pridobile sredstva v okviru novega instrumenta za reforme in rast ter da bi se približale izpolnjevanju meril za članstvo v EU.

4) Podpiranje konvergence z večjo finančno pomočjo: novi instrument za reforme in rast za Zahodni Balkan

Novi instrument za reforme in rast (v nadaljnjem besedilu: „instrument“) za Zahodni Balkan bo z **znatno večjo finančno pomočjo** zagotovil ključno podporo pri izvajanju novega načrta za rast in njegovih štirih stebrov. Za plačila bodo veljali strogi pogoji, ki bodo vezani na ključne reforme iz programa reform.

Predlagani instrument bo zajemal obdobje 2024–2027. Finančna pomoč v okviru instrumenta bo zagotovljena v obliki **nepovratne podpore** (do 2 milijard EUR) in **posojil** (do 4 milijard EUR), in sicer z neposrednimi izplačili v nacionalne proračune ali v obliki kapitalskih sredstev za financiranje naložb prek naložbenega okvira za Zahodni Balkan (WBIF).

Instrument bo osrednji del načrta za rast ter bo znatno povečal finančno pomoč na podlagi ambicioznega programa reform, osredotočenega na potrebne socialno-ekonomske reforme v povezavi s temeljnimi reformami, vključno s pravno državo in temeljnimi pravicami. Izplačilo podpore bo strogo pogojeno z vzpostavitvijo plačilnega mehanizma, ki bo temeljil na dosežkih pri ključnih reformah ob upoštevanju priporočil iz zadnjega širitvenega svežnja Komisije²¹. Tak pristop potrebuje popolnoma novo zasnovo, ki se razlikuje od trenutno razpoložljivih instrumentov zunanje pomoči. V okviru obstoječega instrumenta za predpristopno pomoč (IPA III) takšni obsežni predhodni pogoji in predlagani model niso mogoči. Plačilni pogoji bodo dopolnjevali in krepili tudi druge oblike dvostranske podpore za Zahodni Balkan, ki se zagotavlja v okviru drugih instrumentov EU.

Finančni učinek instrumenta bo skupaj s sredstvi, ki so še vedno na voljo v okviru instrumenta IPA III za preostanek večletnega finančnega okvira za obdobje 2021–2027, omogočil, da bo Zahodni Balkan dobil približno enak znesek podpore na prebivalca, kot ga v okviru kohezijske politike prejmejo države članice EU. S takšnim doslej največjim povečanjem proračuna bi zagotovili ustrezen odziv na vse večje pozive iz regije za močnejšo socialno-ekonomsko konvergenco. Države v regiji bi dobile tudi jasno sporočilo, da se koristi tesnejšega povezovanja z EU lahko občutijo še pred pristopom. Dolgoročni cilj je pomagati regiji, da do leta 2030 v celoti izkoristi svoj potencial v smislu zmogljivosti za gospodarski in socialni razvoj v primerjavi z državami članicami EU.

Zasnovan je kot prožen instrument, prilagojen cilju pospeševanja temeljnih socialno-ekonomskih reform in približevanja regije EU, hkrati pa zagotavlja predvidljivost, preglednost in prepoznavnost sredstev ter odgovornost zanje.

Novi instrument ter obstoječa finančna podpora v okviru IPA III in – zlasti glede odprave pravnih in upravnih ovir za čezmejno sodelovanje – programi sodelovanja Interreg v okviru kohezijske politike EU, ki vključujejo Zahodni Balkan, se bodo vzajemno **dopolnjevali** in krepili. Posebne reforme v okviru programa reform bodo omogočile vzpostavitev potrebnih pogojev, da se v celoti izkoristi učinek znatne finančne pomoči v okviru tega novega instrumenta in instrumenta IPA III.

SKLEPNE UGOTOVITVE

Kot odgovor na izzive brez primere, s katerimi se spopada Zahodni Balkan in ki izhajajo iz potrebe po oživitvi gospodarstev po pandemiji COVID-19 in posledic potekajoče ruske vojne agresije na Ukrajino, Komisija predlaga, da EU **tej regiji predloži drzno ponudbo**. Ta ponudba poleg **znatne finančne podpore** zagotavlja priložnosti za **spodbujanje socialno-ekonomske konvergence in približevanje naših partnerjev enotnemu trgu EU na številnih področjih**. S tem želimo izpostaviti nekatere gospodarske prednosti v predpristopnem obdobju za vzpostavitev močnejših in odpornejših gospodarstev ter podjetjem, delavcem in potrošnikom omogočiti vsakodnevne koristi. Od tega bo imela koristi celotna EU – pomeni namreč vključitev dobro pripravljenih in gospodarsko močnih držav, ki že pred pristopom uporabljajo pravila in standarde EU.

Da bi lahko izkoristile potencial tega načrta za rast, **bodo morale partnerice z Zahodnega Balkana na to ponudbo odgovoriti z odločnim ukrepanjem za doseg napredka pri izvajanju nacionalnih reform in krepitvi gospodarskega povezovanja v regiji**. Njihovi organi so odgovorni za učinkovito

²¹ Širitveni sveženj vključuje sporočilo o širitveni politiki EU in spremna poročila za posamezne države.

obveščanje o načrtu za rast in njegovem izvajanju. Države Zahodnega Balkana in EU bi morale skupaj izkoristiti to priložnost za pospešitev pristopnega procesa.

Ukrepi v podporo povezovanju z enotnim trgom EU

Podjetništvo: priložnosti za podjetja

- Spodbujati inovacije, povečati valorizacijo znanja in zaščititi naložbe v nove izdelke z vzpostavitvijo mreže za strukturirano sodelovanje med partnericami z Zahodnega Balkana za usklajeno uporabo pravic intelektualne lastnine.
- Spodbujati razvoj agroživilske industrije, vključno z ribištvom in akvakulturo, v skladu s standardi EU. Spodbujati trgovino s kmetijskimi proizvodi s priznavanjem kriznih načrtov Zahodnega Balkana za sadje in zelenjavo ter načrtov raziskav za poljščine, ki so jih že odobrile pogodbenice Srednjeevropskega sporazuma o prosti trgovini (CEFTA).
- Spodbujati inovacije z (i) razvojem **posebnega pospeševalca Evropskega sveta za inovacije (EIC)** za Zahodni Balkan, da bi visokotehnološkim inovacijskim podjetjem pomagali, da razvijejo poln potencial s konkretnimi zamislimi in naložbenimi načrti ter (ii) inovatorjem in podjetnikom zagotovili podporo za izpopolnjevanje v okviru dejavnosti Evropskega inštituta za inovacije in tehnologijo (EIT) ter njegovih skupnosti znanja in inovacij.
- Pospešiti prenos in nadgradnjo tehnoloških in socialnih inovacijskih rešitev za razvoj podnebno nevtralnih in pametnih mest.

Približevanje EU: priložnosti za pripravo na enotni trg

- Ustanoviti **akademijo za enotni trg** – program za razvoj zmogljivosti, da se omogoči vzpostavitev kakovostne infrastrukture na Zahodnem Balkanu, ki bi delovala tako dobro kot infrastruktura EU z namenom hitrejše uveljavitve prostega pretoka blaga. Prva področja dela bodo standardi, certificiranje in ugotavljanje skladnosti.
- Spodbujati **polnopravno članstvo in sodelovanje partneric z Zahodnega Balkana v odborih CEN in CENELEC, kadar je to mogoče**.

Povezovanje in posodobitev: možnosti za digitalni razvoj

- **Povečati kibernetško odpornost držav Zahodnega Balkana in skupni boj proti kibernetški kriminaliteti**, tudi s krepitvijo sodelovanja na usposabljanjih in dogodkih, ki jih organizira Agencija EU za kibernetško varnost (ENISA).
- Odobriti polni dostop do Skupnega podjetja za evropsko visokozmogljivostno računalništvo (HPC).
- Pridružiti se **akademiji za interoperabilno Evropo**, da bi izboljšali napredne digitalne spretnosti v javnih upravah na področju interoperabilnosti.
- Podpreti uvajanje **varne mednarodne povezljivosti in omrežne infrastrukture 5G** prek naložbenih projektov znotraj naložbenega okvira za Zahodni Balkan v skladu z naborom orodij EU za kibernetško varnost omrežij 5G. Omrežja 5G bodo podprla digitalno preobrazbo v regiji.
- Pospešiti digitalni prehod MSP in zagonskih podjetij s sodelovanjem v programu za digitalno Evropo ter v mreži evropskih vozlišč za digitalne inovacije, ki podpirajo podjetja in javni sektor pri dvojnem (zelenem in digitalnem) prehodu.
- Vzpostaviti dialog o umetni inteligenci, vključno z vodilnimi pobudami, kot so modeli umetne inteligence. Poudarek bo na generativni umetni inteligenci, zlasti velikih jezikovnih modelih.

Preusposabljanje in izpopolnjevanje: priložnosti za zaposlovanje in usposabljanje

- **Razširiti članstvo v Europassu** na vse države Zahodnega Balkana, in sicer tako, da se iskalcem zaposlitve pomaga pri naslednjem koraku na njihovi poklicni poti in odpiranju novih priložnosti ter da se **nadalje podpre njihovo sodelovanje v svetovalni skupini za evropsko ogrodje kvalifikacij**: da se omogoči preglednost spretnosti in kvalifikacij.
- Preučiti je treba možnosti udeležbe v nekaterih dejavnostih **evropske mreže javnih zavodov za zaposlovanje (mreža JZZ)** in sodelovanja z mrežo²² za krepitev zmogljivosti javnih zavodov za zaposlovanje na Zahodnem Balkanu.
- Ustvarjati varnejša delovna mesta z razvojem zmogljivosti inšpektoratov za delo na Zahodnem Balkanu.
- **Aktivneje sodelovati v evropskem letu spretnosti ter paktu za spretnosti** z namenom spodbujanja izpopolnjevanja in preusposabljanja, pri čimer bi skupina nacionalnih koordinatorjev delovala kot platforma za izmenjavo politik na področju spretnosti.
- Spodbujati sodelovanje na področju poklicnega izobraževanja in usposabljanja, zlasti na področju vajeništva in učenja na delovnem mestu v okviru **evropske koalicije za vajeništva**.
- Nadalje spodbujati sodelovanje vseh držav Zahodnega Balkana v sklopu za zaposlovanje in socialne inovacije (**EaSI**) v okviru **Evropskega socialnega sklada plus (ESS+)**.

Čas je za mlade generacije: priložnosti za mlade

- **Mladim je treba olajšati študij v tujini** z lažjim priznavanjem visokošolskih kvalifikacij in obdobjem mobilnosti.
- Izboljšati dostop do kakovostnega izobraževanja in odpraviti ovire za učenje ter si prizadevati za **polno sodelovanje** partneric z Zahodnega Balkana v **evropskem izobraževalnem prostoru** in podpirati transnacionalno sodelovanje visokošolskih institucij.

Širjenje obzorij: priložnosti za turizem, potovanja, prevoz in kulturne dejavnosti

- Spodbujati skupna prizadevanja za promocijo Evrope kot turistične destinacije v tretjih državah in v ta namen vsem partnericam z Zahodnega Balkana omogočiti **polno članstvo v Evropski komisiji za potovanja**.
- Opazovalci v **podatkovnem prostoru za turizem**: zagotavljati informacije, potrebne za boljše načrtovanje v turizmu.
- Razviti **partnerstva za iskanje talentov v turizmu** med državami EU, da bi lahko razširile in izboljšale turistično ponudbo. Dodatno okrepiti sodelovanje vseh partneric z Zahodnega Balkana v programu Ustvarjalna Evropa, da bi lahko povečale pomen kulturnih in ustvarjalnih sektorjev v gospodarstvu.

Brezskrbnost: varstvo potrošnikov

- Organom za nadzor trga na Zahodnem Balkanu je treba omogočiti dostop do **spletnega orodja za elektronski nadzor „Webcrawler“**, ki omogoča odkrivanje izdelkov, ki so bili v sistemu Safety Gate prijavljeni kot nevarni.

²² V skladu s pogoji iz Sklepa št. 573/2014/EU Evropskega parlamenta in Sveta o boljšem sodelovanju med javnimi zavodi za zaposlovanje (JZZ), zlasti za države, ki so se pridružile sklopu za zaposlovanje in socialne inovacije (EaSI) v okviru Evropskega socialnega sklada plus (ESS+).

- Omogočiti **dostop do nekaterih javnih informacij** v okviru sistema Safety Gate in zagotoviti dolgoročno izmenjavo izbranih informacij, ki niso namenjene javnosti, o varnosti izdelkov in sprejetih ukrepih.
- Odobriti dostop²³ do izbranih elementov akademije za e-izvrševanje.

²³ V okviru obsega zaščitnih ukrepov, ki omogočajo obravnavo informacij v skladu z zahtevami prava Unije.